

БЪРГЪР И ЛУКМАН ЗА СУБЕКТИВНОТО ПОДДЪРЖАНЕ НА РЕАЛНОСТТА

Йордан Дойков

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Статията разглежда разсъжденията на Питър Бъргър и Томас Лукман за субективното поддържане на реалността. Концептуално тяхното схващане структурира два типа поддържане на интернализираната реалност – рутинен и кризисен. От интересувашката ни познавателна гледна точка значимост придобиват различията, които индикират тези два типа. Акцентира се на механизма на алтернацията с неговата матрична детерминираност на социалната ситуативност, последната – функционално представяща се като вероятностна структура.

Ключови думи: реалност, субективна реалност, рутинен тип поддържане на реалността, кризисен тип поддържане на реалността, трансформация, алтернация.

Въведение

Бъргър и Лукман посочват два типа поддържане на реалността. И двата са с общ характер. И за двата съдържателно е допустим съвместен социален процес.

Първият тип, поддържащ реалността, е рутинният. При него се поддържа интернализираната реалност във всекидневния живот.

Вторият тип, поддържащ реалността, е кризисният. При него се поддържа интернализираната реалност при кризисни ситуации.

От познавателна гледна точка за двамата изследователи са важни техните различия.

Методология на изследването

Разглеждането на авторовата интерпретация на субективното поддържане на реалността е предмет на прилагането на анализа, синтеза, абстракцията и сравнението като основен методологически евристичен инструментариум.

Резултати

1. Авторите наблюдения на рутинния тип поддържане на реалността обобщават, че:
 - самоподдържането на самата реалност на всекидневния живот се изразява чрез рутина;

- рутината във всекидневния живот се въплъщава в институционализация;
- реалността на всекидневния живот непрекъснато се актуализира във взаимодействията на индивида с другите;
- поддържането на реалността от социалните процеси в съзнанието на индивида е идентично на нейната първоначална интернализация от тях;
- в процесите на ранната интернализация се отразява взаимовръзката на субективната реалност със социално дефинираната обективна реалност.

Същевременно при този тип поддържане на реалността, от гледна точка на социалните процеси Бъргър и Лукман открояват характерни моменти.

Първо, верифицирането на различие между значимите други и по-малко важните други такива за индивида.

И едните, и другите са важни за него, защото във всекидневния живот всички те непрекъснато санкционират собствената му субективна реалност. Това се осъществява чрез утвърждаване на:

- основната структура на всекидневния живот;
- прехода от неустойчивата към стабилната реалност на всекидневието;
- пределните параметри на индивидуалната реалност (изхождайки от устойчивите зони на реалността в ежедневието);
- масивния характер на реалността.

Тези структурни компоненти обаче насочват към обстоятелството, че далеч не само значимите други способстват за удържането на визираната субективна реалност.

Каква все пак е тяхната роля според двамата автори?

- а) Заемат възлово място в системата на разглежданото поддържане на реалността.
- б) Особената им значимост се състои в тяхната функционалност постоянно да потвърждават идентичността на социализацията се индивид. Става въпрос за експлицитното и емоционалното му личностно самоутвърждаване посредством тяхната оценъчна подкрепа. Последната обаче може да има двупосочен характер – „и в двата случая еднакво ще бъде движението от обективното определение на реалността към субективното поддържане на реалността“ [1, 245].
- в) Представяват водещи агенти, утвърждаващи субективната реалност на индивида в ежедневието. Това обстоятелство

автоматично поставя останалите, по-малко значими други на заден план. Същите са означени от Бъргър и Лукман като „хор“.

Но тук изниква въпросът за степента на поддържането. И още повече – за наличието на разногласия! Par excellence tipping point: „тогава индивидът е изправен пред проблема за свързването на всичко това, който той обикновено може да реши, като модифицира или реалността, или отношенията, които поддържат реалността“ [1, 245]. Защото той е изправен пред алтернативи:

- един път, по отношение на избора си изобщо между идентичност и авторитета на значим друг;
- втори път, по отношение на избора на идентичност;
- трети път, по отношение на избора на авторитета на значимия друг, като определено е насочено към ранжирането на тяхната значимост.

В крайна сметка обаче „организацията на тези поддържащи реалността отношения е сложна и объркана, особено в силно мобилно общество със значителна диференциация на ролите“ [1, 245].

Второ, наличието на диалектично отношение между значимите други и „хора“ (останалите, по-малко значими други). Установеният му по този начин характер се определя както от тяхното взаимодействие, така и от диференцираното им отношение към съответната субективна реалност, която функционално поддържат. Същевременно основополагащото разбиране на двамата автори приема, че тоталността на социалната ситуация на индивида е определяща за поддържането и укрепването на реалността. Обаче без оглед на изключителната позиция на значимите други в рамките на визираните процеси.

Трето, видността на фактическата значимост на значимите други и „хора“ от гледна точка на ракурса на инстанциите на неподкрепа, подриващи субективната реалност. Според Бъргър и Лукман тук става въпрос за степента на плътност на действията в сравнителен аспект между тези два типа агенти. Защото с тях се имплементират различни дефиниции на реалността. Изпъкването и утвърждаването на едно от тези определения ще се окажат формиращи за вероятната реакция на индивида. Защото „... кристализацията ще определи тази тежест, която се придава на феномена в рамките на собственото определение на реалността“ [1, 247] от него. Изводно, резултативността на процеса се извежда от тях така: „Най-общо казано, в ситуации на конкуренция между различните определения на реалността, търпимостта по отношение на разнообразните отношения с конкуриращите вторични групи се съхранява дотогава, докато здраво се държат установилите се

връзки в първичната група, в рамките на която *една* реалност постоянно се утвърждава въпреки конкурентите“ [1, 247].

Четвърто, общуването като главен инструмент за поддържане на реалността. Двамата изследователи смятат, че всекидневният живот следва да се разглежда през призмата на конструираната от индивидите реч и свързания с нея терминологичен апарат. Всъщност последният по същество перманентно поддържа, видоизменя и реконструира тяхната субективна реалност. Това е така, защото „...речта заема привилегировано положение в цялостния апарат на общуването“ [1, 248], имайки обаче предвид и потенциала на невербалната комуникация. Освен това те застъпват мнението, че в значителна степен речта имплицитно поддържа реалността. Именно в имплицитното ѝ съдържание функционално се поддържа субективната реалност изобщо. А това означава поддръжка и от цялостния процес на общуване на този тип реалност. Като механизъм двамата автори предполагат, че „нейната масивност се достига по пътя на акумулирането и уплътнението на случайното общуване – общуване, *което може да си позволи да бъде случайно*, веднъж, затова, че то се отнася към рутината на саморазбиращия се свят. Загубата на такава непреднамереност сигнализира за разрива в рутината и – в крайна сметка потенциално – за заплахата за саморазбиращата се реалност“ [1, 248].

Във връзка с това Бъргър и Лукман приемат, че в процеса на перманентно поддържане на реалността речта и нейният апарат се развивават и видоизменят. В резултат, при модификацията си „...речевият апарат поддържа реалността, „говорейки“ различните елементи на опита и поставяйки ги на определени места в реалния свят“ [1, 249]. Ето защо функционалната способност на общуването представлява лингвистична обективация по повод на пораждането на реалност. Какво обаче в познавателен аспект тук трябва добре да се отчете по отношение на този тип обективация?

1. Езикът обективира света.
2. Това се постига чрез преобразуването на постоянно изменящия се опит.
3. Резултатът от преобразуването е последователен ред.
4. Чрез този ред езикът реализира света.
5. Езиковата реализация на света е двусмислена – разбираща и създаваща.

Ето защо общуването се разглежда като актуализация на езиковата ефективност. Тя е постижима в ситуациите „лице в лице“. И именно тук езиковата обективация се показва като обект на индивидуалното съзнание. Всичко това дава основание на двамата

изследователи да утвърдят: „така, фундаментален факт на поддържане на реалността се явява постоянната употреба на един и същ език за обективация на разгръщания се биографичен опит“ [1, 249].

По-нататък двамата автори установяват, че общуването изисква последователен и съгласуван апарат. Същият функционално ефективно ще поддържа субективната реалност. Защо? Защото субективната реалност се проблематизира от възможните нарушения в последователността и съгласуваността при общуването. Затова, наред със средствата за предупреждение за заплахи от разсъгласуваност и различните техники за възпрепятстване на разрушаването на последователността, значение придобива плътността на произвежданата или поддържаната реалност на различните способности на общуване. Става въпрос за балансирането на честотата и интензивността на общуването, за привилегирования статус на определен вид общувания.

Пето, зависимостта на субективната реалност от специфичните вероятностни структури. Дватама изследователи приемат, че основанието на тази свързаност индикира наличието на специфична социална база, веднъж, и последващо изводимо – социални процеси за безусловна нейна поддръжка. Най-добрият начин за поддържане на идентичност предполага включеност на средата, която я формира и потвърждава. Ето защо всяко нарушаване на определено значимо общуване с посредник на съответната вероятностна структура се приема от Бъргър и Лукман за заплаха към субективната реалност. Иначе казано, независимо от разнообразието и потенциала на различните техники за поддържане на реалността, определящото за тази поддръжка произтича от санкцията на актуалното общуване „лице в лице“. Оттук, „колкото повече изолирате тези техники от утвърдението „лице в лице“, толкова по-малко вероятно е те да запазят акцент върху реалността“ [1, 251].

Тук обаче следва да се вземе под внимание и едно важно методологическо обстоятелство, отбелязано от двамата автори. То опира до социалната аргументативност, която вероятностната структура предоставя на индивида за преодоляване на неопределеността. Това означава надмогване на всякакъв вид съмнения. По този начин е възможно действието на механизма за удържане в неговото съзнание на което и да е дадено определение на реалността. Самото действие се актуализира посредством интернализацията и подкрепата на специфичните социални санкции. Но „разбира се, процедурата за такава самотерапия ще стане много по-трудна, ако вече няма вероятностна структура като социална матрица за такава процедура“ [1, 252]

Изследователското внимание на кризисния тип поддържане на реалността обобщава, че:

- процедурите по поддържане на реалността изискват имплицитно и интензивно утвърждение на реалността;
- процедурите използват ритуални техники;
- налице е различие между реакцията на индивидуално и обществено равнище при прилагане на процедурите;
- особените процедури, прилагани от обществото, включват и граничните ситуации;
- индивидуалните и колективните ритуали за поддържане на реалността се институционализират спрямо проблемната ситуативност;
- правопрпорционална е зависимостта между степента на принудителност на специфичните защитни процедури от сериозността на заплахата;
- кризисните процедури се трансформират в рутинни такива при достатъчно чести връзки с алтернативната реалност.

Наред с тези два типа поддържане на субективната реалност Бъргър и Лукман извеждат възможността последната да подлежи на трансформация. Разбира се, изхождайки цялостно от потенциала на социализационния процес. Отправното положение според тях се заключава в схващането, че „съществуването в обществото вече включва в себе си непрестанния процес на изменение на субективната реалност“ [1, 254]. Поради това, че методологически предпоставят разглеждането на трансформацията според възможните нива на изменение на тази реалност, те възприемат подхода към разглеждането на пределната ситуативност в този процес като „идеалтипичен“ еталон – „обикновено трансформацията субективно се възприема като тотална“ [1, 254]. Това обаче не означава, че двамата изследователи приемат за възможна тоталната социализация на субективната реалност. Все пак тази реалност не е в състояние тотално да бъде подложена на трансформация от социалните процеси. Техният научен интерес в конкретния случай е насочен към онези преобразуващи инстанции, които изглеждат на индивидите тотални спрямо малките изменения. „Такива трансформации ние ще наричаме алтернации“ [1, 254].

Бъргър и Лукман отчитат, че механизмът на алтернативата предполага наличието на определени социални и концептуални условия за неговата ефективна реализация. От методологическа гледна точка определяща е ролята на социалната ситуативност, която се явява матрична детерминация на концептуалните основания. Такава социална ситуативност представлява вероятностната

структура. В какво се проявява характерологичната особеност на нейната функционалност?

На първо място, в групова идентификация – интензивна концентрация на всички възможни вътрешногрупови взаимодействия. И взаимодействията с ресоциализационната колегия.

На второ място, в това, че представлява собствено социална база от лабораторен тип за осъществяване на трансформации.

На трето място, в това, че се опосредства от значимите други за индивида. Целта е постижимостта на силни афективни идентификации за установяване на радикална трансформация на субективната реалност.

На четвърто място, в ролевия vis-à-vis репертоар на значимите други към индивида.

На следващо място, в ролевата експлицитна терминологичност в ресоциализацията.

На по-следващо място, в съдържателността на когнитивния и афективния фокус на индивидуалния свят.

На последно място, в превръщането ѝ в собствения свят на индивида, като същевременно игнорира предишния му такъв до алтернативата, а и всички останали възможни светове.

Характерологичните особености на вероятностната структура я извеждат, според Бъргър и Лукман, като главно условие на успешното протичане на алтернативата. Как последната се верифицира от тях?

- Като изискваща процес на ресоциализация.
- Като прототипираща на религиозното общуване.
- Като реорганизираща апарата на общуването.
- Като концептуално детерминирана от апарата на легитимацията.

Тук е необходимо да се приведе от познавателна гледна точка важно авторово пояснение: „Да се легитимира, е длъжна не само новата реалност, но и тези стадии, с помощта на които тя се достига и се поддържа, също както и стадите на напускането или отхвърлянето на всички алтернативни реалности. Отрицаващата страна на концептуалните механизми е особена важна от гледна точка на разделяне на този проблем, който изисква решение. Старата реалност, а също колективите и значимите други, които по-рано са били нейни посредници за индивида, трябва да бъдат отново изтълкувани в *рамките* на апарата на легитимация на новата реалност. Тази реинтерпретация носи със себе си разрива в индивидуалната биография от типа: „до Христа“ и „след Христа“...“ [1, 258]. „Това включва претълкуване на цялата биография *in toto*, съгласно формулата: „Тогава аз *мислех*..., сега аз *знам*“ [1, 258 – 259]. Оттук и

тяхното метафорично заключение за идентифицирането на споменатия биографичен разрив с когнитивното отделяне на тъмнината от света. Едно важно методологическо уточнение опира и до разбирането на двамата изследователи за необходимостта от радикална реинтерпретация на значенията на минали събития или лица в личностната биография. Става въпрос за хармонизация в диахронния подход към биографията – от минало към настояще.

- Като съдържаща „специфични“ предписания на основата на постулата: „...реалността може да бъде всичко, дори напълно невероятно от гледна точка на външен наблюдател“ [1, 260]. От методологическа гледна точка подобно предписание се предвижда да включва:

1. вероятностна структура;
2. социализационна и терапевтична колегия;
3. легитимация с отрицание.

Съпоставимо, в политическата практика прилагането на подобна процедура с голяма степен на вероятност успешно ще доведе до въвличане на който и да е индивид в съответния „институт“ по промиване на мозъци, според сполучливия израз на Бъргър и Лукман.

Изведеното по-горе допускане на двамата автори, че социализацията предполага трансформация, подсказва, че на социализационния процес следва да се погледне в неговата ранжираност. Това означава, че около функционалните полета на първичната, вторичната и ре-социализацията логично ще се опише разбирането за възможното наличие на разнообразни типове алтернативности между тях. Бъргър и Лукман утвърждават ситуирането на частични трансформации на субективната реалност при първичната социализация като цяло или при отделни нейни сегменти. Те са относими към индивидуалната социална мобилност и професионалната преквалификация. Характерни за тях са:

- значителността им при интернализацията на съответните добавъчни реалности;
- конструирането им от първичните интернализации;
- преодоляването на резките разриви в последователността в индивидуалната субективна биография;
- сближаване на проблемността на поддържане на съгласуването между предишни и настоящи елементи на субективната реалност;
- недостигането им до ресоциализацията, защото същата „...представява по същността си разсичане ... на съгласуваността – тук търсенето на съгласуваност е изоставена, реалността се реконструира de novo“ [1, 262];

След изложеното трябва да се маркира съдържанието на процедурите за поддържане на съгласуваността:

1. опит за натъкмяване на миналото, но не радикално;
2. ситуиране около или противопоставянето им на свободните реинтерпретации;
3. убеденост в достоверността на трансформациите;
4. конструиране на предварителни схеми на интерпретации, удостоверяващи биографичен континуитет и нивелиране на възникващите несъгласуваности;
5. притежаване на противоположен на ресоциализацията характер.

Изводи

Вземайки предвид горното, обобщено, Бъргър и Лукман извеждат, че:

- а) при вторичната социализация:
 - интерпретацията на настоящето се установява в последователната му взаимоотносимост с миналото;
 - има наличие на тенденция за намаляване на действително възможните трансформации;
- б) при ресоциализацията:
 - осъществяване на претълкуване на миналото, за да съответства на сегашната реалност,
 - привнасяне в миналото на елементи, които субективно отсъстват в него.

Заклучение

Изложената дотук проблематика, разработена от Бъргър и Лукман, насочва към извода на авторите: „С други думи, реалното основание за ресоциализацията се явява настоящето, а за вторичната социализация – миналото“ [1, 263].

References/Литература

1. **Berger P., T. Lukman.** Sotsialnoe konstruirovanie realynosti. Moskva: Medium, 1995.

[Бъргър П., Т. Лукман. Социално конструиране реалности. Москва: Медиум, 1995.]

За автора

Йордан Дойков е доктор по политология и доцент по сравнителна политология, преподавател в катедра „Обществени комуникации“ на Факултета по библиотекознание и културно наследство на Университета по библиотекознание и информационни технологии. Лекционните му курсове разглеждат въпроси на стратегическото и организационното изграждане, управление и поведение, на психологическите аспекти на политиката и управлението, на политическите институции и публичните политики, на организацията и управлението на специфични сфери от сигурността. Основни публикации: „Политическото решение. Механизъм на вземане на решение по националната сигурност“, София: КОТА, 2007; „България във Варшавския договор и в НАТО. Институционална специфика на политическото решение за участие на българската държава във военнополитически групировки през втората половина на XX и началото на XXI век“, София: Парадигма, 2010; „Методологическо конструиране в социалния анализ. Том 1. За познанието, опита и практиката“, София: Парадигма, 2019.

За контакт с автора: j.doukov@unibit.bg

BERGER AND LUCKMANN ABOUT SUBJECTIVE SUPPORTING TO REALITY

Yordan Doykov

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: The article examines the reflections of Peter L. Berger and Thomas Luckmann on the subjective supporting to reality. Conceptually, their understanding structures two types of support for internalized reality – routine and crisis. From the point of view of interest to us, the differences that indicate these two types acquire significance. Emphasis is placed on the mechanism of alternation with its matrix determinism of social situationality, the latter functionally presenting itself as a probabilistic structure.

Keywords: reality, subjective reality, routine type of reality support, crisis type of reality support, transformation, alternation.

About the author

Yordan Doykov is a Doctor of Political Sciences and Associate Professor of Comparative Political Science, a lecturer in the Department of Public Communication at the Faculty of Library Studies and Cultural Heritage of the University of Library Studies and Information Technologies. His lectures cover issues of strategic and organizational construction, governance and behavior, the psychological aspects of politics and governance, political institutions and public policies, the organization and management of specific security areas. Main Publications: “The Political Decision. Decision Making Mechanism in the field of National Security”, Sofia: KOTA, 2007; “Bulgaria in the Warsaw Pact and in NATO. An Institutional Specificity of the Political Decision for participation of the Bulgarian State in Military-Political Groups through the Second middle of the XX and the Beginning of a XXI Century”, Sofia: Paradigma, 2010; “Methodological construction within social analysis. Volume 1. Knowledge, Experience and Practice”, Sofia: Paradigma, 2019.

To contact the author: j.doykov@unibit.bg